

བོད་སྐད་ཀྱི་ཐུགས་ཀྱི་ཆེན་མོ་ལྟེན་ལྟེན་པོ་

藏汉佛学词典

青海民族出版社

ཉོ་རྒྱུ་ལྟར་བསྐྱེད་པའི་གཞུང་གི་ཚོགས་པ་དོན་ལྡན།

藏汉佛学词典

西北民族学院民族研究所

青海民族出版社

བོད་སྐད་ཀྱི་ཡི་ཁྱུར་གྱི་ཆེན་མོ་

藏 汉 佛 学 词 典

主 编 王 沂 暖
副主编 健 白 平 措

编写 唐景福 华 侃 侯向明
何天慧 马学仁

青 海 民 族 出 版 社

པོ་ད་བྱ་པར་པ་བྱས་ཆོས་གཞུང་གི་ཆིག་མཛད།

ཆོས་པ་པོ་གཙོ་བོ། ལང་དབྱི་ནོན།

ཆོས་པ་པོ་གཙོ་བོ། འཇལ་དཔལ་ལྷན་ཆོས་ཀྱི།

མཚོ་ལོན་མི་རིགས་དཔེ་ལྷན་ཁང་གིས་པར་དུ་བསྐྱུན།

མཚོ་ལོན་ཁྲིང་ཆེན་ཁྲིན་ཏུ་དཔེ་ཁང་གིས་བཀྲམ།

མཚོ་ལོན་མི་རིགས་པར་ཁང་གིས་དཔར།

1986ལོའི་ཟླ་ 8 པར་པར་གཞི་དང་པོ་བསྐྱུན།

1986ལོའི་ཟླ་ 8 པར་པར་ཐངས་དང་པོ་བསྐྱུན།

དེབ་རེར་སྒྲུབ་ 2.50

藏汉佛学词典

西北民族学院民族研究所

主 编 王 沂 暖

副主编 健白平措

青海民族出版社出版

(西宁市西关大街96号)

青海省新华书店发行 青海民族印刷厂印刷

开本：787×1092毫米 1/32 印张17

1986年8月第1版 1986年8月第1次印刷

印数：1—3,500

统一书号：m17181.14 定价：2.50

前 言

随着我们伟大祖国四化建设事业的蓬勃发展，发掘藏族文化遗产，研究藏族历史、文学艺术以及宗教等工作，亦进入了一个新的阶段。

由于历史的原因，现存的藏文典籍，无论那一方面，无不带有浓厚的宗教色彩，充满佛教的名词术语。而在研究藏族的历史和文学艺术过程中，藏传佛教的研究，又是一个极为重要的方面。因此，我们认为编辑一部佛学常用的基本词汇《藏汉佛学词典》，是非常需要的。这样的词典可能为藏语文的教学和藏文典籍的阅读提供一些方便。

这部《藏汉佛学词典》的编纂，是在我院党委领导下，院研究所的支持下，由王沂暖教授和健白平措副教授主持进行的。词条的来源，主要参阅的是：《宗教流派镜史》、《菩提道次第广论》、《俱舍论》、《印度佛教史》、《瑜伽师地论》、《集论》、《智生字典》和《格西曲札藏文辞典》、《藏汉大辞典》（征求意见稿）以及汉文《佛学大辞典》等藏文佛教著作和汉文资料。

本词典所收词目三千七百八十一条，主要以藏文佛学词汇为基本词条，并包括藏传佛教著名高僧、寺院名和佛教经典名。注释以汉文为主，能用藏文注释的词条，亦注释了藏文。注释力求做到准确，文字力求简明扼要，通俗易懂。

本词典的编排形式，采用了王沂暖教授所提的藏文词典

编写方案的编排方式，是以每个藏文字母为部首，其排列形式是先一层字，次二层字，再三层字。每层字中五个元音按ཨ、ཨ、ཨ、ཨ、ཨ顺序排列。无前后加字的字词和有前后加字的字词，先列没有前加字的字词，后列有前后加字的字词。有重后加字的列在有后加字的字词后边。两层字的字词先列下加字以ཨ、ར、ཨ为顺序，次列上加字以ར、ཨ、ཨ为顺序。三层字的字词则以下加字ཨ、ར、ཨ为顺序。这样编排，查找字词可能较为方便。

《藏汉佛学词典》的编辑是一项新工作，可以借鉴的资料很少，加之编辑水平和时间关系，无论在词条的选择，词义注释等方面，都存在着缺点和值得商榷之处，甚至可能还有错误。我们殷切希望读者同志们予以指正，以便以后进一步充实修改。

编者 1983.12.

དཀར་ཆག

ཀ..... (1)	མ..... (344)
ཁ..... (32)	ཙ..... (360)
ག..... (50)	ཛ..... (371)
ང..... (79)	ཌ..... (389)
ཅ..... (97)	ཡ..... (395)
ཆ..... (103)	ཞ..... (396)
ཇ..... (130)	ཟ..... (407)
ཉ..... (148)	འ..... (421)
ཏ..... (163)	ཡ..... (424)
ཐ..... (195)	ར..... (436)
ད..... (212)	ལ..... (457)
ན..... (257)	ཤ..... (471)
བ..... (271)	ས..... (489)
པ..... (279)	ཏ..... (525)
བ..... (296)	ཙ..... (531)

ཀ

[ཀ་ཆེན་བཞི།] 四柱弟子，指西藏佛教噶举派祖师玛尔巴（མར་པ།）的四大著名弟子，即：俄·曲古多杰（རྟོ་གུ་ཏོ་རྟོ་ཆེན་ལྷ་མོ།）、促顿旺额（མཚུར་སྟོན་དབང་པོ།）、梅顿村波（མེས་སྟོན་ཆེན་པོ།）和米拉日巴（མི་ལ་རས་པ།）。

[ཀ་ཐོག་དགོན་པ།] 噶陀寺。在今四川省甘孜藏族自治州白玉县境内的一寺院名。为十二世纪宁玛派（旧派）高僧噶当巴·德协喜巴（ཀ་དམ་པ་བདེ་གཤེགས་ཤེས་པ། 1127—？）创建。该寺院以传授宁玛派“南藏”（སྟོན་གཏེར།）为主，附带传授“三素尔”（བུར་གསུམ།）以来传承的宁玛派经典。这个寺受历代德格土司的支持，寺主以转世的形式世代相承。该寺是康区历史悠久，较有声望的一个寺院。

[ཀ་དག] 空性。本来清静（ཅ་བ་ནས་དག་པ།），法界空性的意思（ཆས་ཀྱི་དབྱིངས་སྟངས་པ་ཉིད་ཀྱི་དོན།）。

[ཀ་དམ་པ་བདེ་གཤེགས།] 噶当巴德协（1122—1192），即噶当巴·德协喜巴。本名喜饶僧格（ཤེས་རབ་སེང་གེ།），别

名波巴塔耶(མཐོང་པ་མཐོང་པ་ལས།)。十二世纪宁玛派高僧，噶陀寺(ཀ་ཐོག་དགོན་པ།)的创建者。

[ཀ་མ་ལ་ཕྱིལ།] 莲花戒论师，系印度高僧静命论师(མྱེན་པ་ལྟན་པ་ལས།)的弟子，赤松德赞时，遵静命论师遗言，被迎请到西藏。曾与汉僧摩诃衍(མ་ཏུ་ཡ་ན།)辩论“顿渐”(སྟན་མེན་པ་དང་ཆོན་མེན་པ།)法门。著有《中观光明论》(དབུ་མ་ལྷན་པ།)、《修道次第论》和《菩提心观释》等书。

[ཀ་ཆལ་དགོན།] 噶采寺。在今西藏墨竹工卡县境，相传为松赞干布时所建。

[ཀ་ལྷ་མུ་ཀ་ར་ཏ།] (梵语)1.《声明集分论》，印度一部语言学著作，公元前三四百年的洒巴达维摩著。藏文译作“བདུན་པའི་གོ་ཆ།”(端白果洽)。2.指佛教理想国香拔拉(ཤམ་རྩ་ལ།)

[ཀ་ལིང་ཀ།] (梵语)迦陵迦。古印度一小国名，佛教三十六圣地之一。

[ཀང་དང་གིང།] 一神名，桑耶寺第一层有此神塑像。

[ཀམ་བཀའ་བརྒྱད།] 噶玛噶举。噶举派支派之一，为都松钦巴(རུས་གཞུ་མ་མཐོན་པ། 意译知三世)所创。此派于1147年在康区类乌齐(རི་བོ་ཆེ།)的噶玛(ཀམ་)地方修建噶

玛丹萨寺(ཀམ་གདན་ས།)，故名噶玛噶举派。

[ཀམ་རུས་གསུམ་མཁུན་པ།] 噶玛·都松钦巴(1110—1193)。

原名曲吉扎巴(ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ།)，生于康区哲雪(ཇི་ཤོད།)地方，系噶举派噶玛噶举支派创始人。他曾于1147年在康区类乌齐噶玛地方修建噶玛丹萨寺。

(ཀམ་གདན་ས།) 1187年在拉萨西北堆隆地方创建粗朴寺(མཚུར་ཕུར།)。

[ཀམ་པལྒྱ།] 噶玛巴希。原名曲吉喇嘛(ཆོས་ཀྱི་བླ་མ།，1204—1283)，系西藏佛教噶玛噶举派第二代祖师。生于康区止拢丹地方贵族家庭。十一岁出家，居粗朴寺，公元1256年(南宋宝佑四年)受元宪宗(蒙哥)供养，赐以金边黑帽，从此，其传承称噶玛噶举黑帽系。噶玛巴希逝世后，曾以让迥多吉(རང་བྱུང་རྣ་ཇེ།，1284—1339)为第二代转世活佛。西藏佛教活佛转世制度自此人始。

[ཀམ་རྩལ་པའི་རྣ་ཇེ།] 噶玛乳必多吉(1340—1383，意译噶玛喜游金刚)，西藏工布地区人。他被认定为黑帽系二世活佛饶迥多吉的转世，在粗朴寺接替让迥多吉的法位，称黑帽系第三代活佛。1359年元顺帝召他去北京，1358年他动身东来。1359年经过青海宗喀地方时，

曾为三岁的宗喀巴授近事戒。1383年于工布地方圆寂。

[ཀམ་མི་ཤི།] 噶玛黎希。元代凉州(今甘肃武威)城内一塔名，即噶玛噶举派第二代祖师噶玛巴希遗骨塔。因语言淆讹，遂称噶玛黎希。

[ཀམ་ཤ་ཏྟ།] (梵语)藏译“ལས་བརྒྱ་བ།”汉译“百一羯摩论众”。佛经名，属律部。羯摩系梵音，藏译为“ལས།”(业)，系作事之义，即作授戒、忏悔等事，并制宣告文，宣之于众人前。

[ཀམ་ལྷ་མིང་།] 噶玛拉顶。原西康类乌齐一寺院名。

[ཀར་བརྒྱད།] 噶举。系噶玛噶举的简称(ཀམ་བཀའ་བརྒྱད་གྱི་བསྐྱུང་མིང་།)。

[ཀར་ལུགས།] 噶鲁。系噶玛噶举派之别名(ཀམ་བཀའ་བརྒྱད་གྱི་མིང་གཞན།)。

[ཀི་མི་ཀི་ལ།] (梵语)金刚槌。佛教密宗一本尊名(མི་དམ་ཕུར་བ།)。

[ཀི་མི་ཀི་མི་འི་སྒྲ་ཅན།] 啾啾寒林。为八大寒林(རྩ་ཁྱོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད།)之一。

[ཀུ་མ་ར་ཏ།] (梵语)鸠摩罗多(人名)，又作距摩罗多，拘摩罗多。意译为为童受、童首、童子。此有二人：一为经部之鸠摩罗多，出于阿输迦之时，佛灭后一百

年，生于北天竺恒叉翅罗国。二为佛灭后八百年末出世之付法藏第十九祖。

[ཀུ་མར་ཤི།] 鸠摩罗什。系中国佛教四大译经家之一。祖籍天竺，其父鸠摩罗炎出家至龟兹，与龟兹国王之妹结婚生罗什。七岁时随其母出家，遍游西域，最善大乘教。秦苻坚建元十九年派吕光伐龟兹，俘鸠摩罗什至凉州（甘肃武威），时苻坚败，吕光在凉州自立。后秦姚兴伐凉州，吕光降，鸠摩罗什从凉州到长安，兴礼为国师。在西明阁与逍遥园翻译佛典三百八十余卷。后秦弘始十一年圆寂于长安。

[ཀུ་ཅ་ལཱ།] （梵语）拘留拘里。作明佛母（རིག་བྱེད་མ།）为萨迦派金法传中之怀柔佛母（ས་སྐྱའི་གསེར་ཚས་སྤྲུལ་ལས་བྱུང་བའི་དབང་གི་ལྷ་མོ་ཞིག།）。

[ཀུ་ཤི་ཤོང་ཁྱེར།] 拘尸那，为佛教三十六圣地之一，佛入涅槃的城市。

[ཀུན་མཐུན།] 全知（ཐམས་ཅད་མཐུན་པའི་དོན།）。佛教智慧的神。含义与萨婆若相同。就广义讲，指无所不知的佛（སངས་རྒྱལ།）、大自在（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།），也用此称有大智慧的高僧。

[ཀུན་མཐུན་རྗེ་བཙུན་པ།] 贡钦结尊巴。意为全知尊者，宗喀

巴大师一弟子名，生卒年月不详。

[ཀུན་མཁྱེན་སྤྲུལ་མ་འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་རྩི་རྩེ་དཔལ་བཟང་པོ།]

一切智嘉木样协巴多吉（1648——1721），原名阿旺

尊珠（དག་དབང་བཙུན་འགྲུག།），系拉卜楞寺第一世嘉

木样活佛。今甘肃省夏河县甘加（གན་གྲ།）地方人。

十三岁出家，由庆却益希嘉措（བྱུ་མཚལ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་

མཚོ།）大师授沙弥法戒，取名罗桑坚参（སྤྱོད་བཟང་ཀུལ་

མཚན།）。二十一岁赴西藏拉萨哲蚌寺郭莽扎仓（སྤྱོད་མང་

གྲུ་ཆང་།）学经，二十五岁取得“尕举巴”（བཀའ་བརྩུ་

པ།）学位。二十七岁由五世达赖阿旺罗桑嘉措（དག་

དབང་སྤྱོད་བཟང་ཀྱི་མཚོ།）授比丘戒。五十三岁由六世达

赖仓央嘉措（ཆངས་དབྱངས་ཀྱི་མཚོ།）委任为哲蚌寺郭莽

扎仓堪布。六十一岁应青海和硕特前旗黄河南亲王额

尔德尼吉囊（ཨེར་ཏེ་ནི་ཏུ་ནང་།）敦请回原籍。1709年创

建拉卜楞寺。1710年（清康熙五十九年）康熙帝颁赐

嘉木样金敕金印，封扶法禅师班智达额尔德尼诺门汗

（བཞུན་པ་འཛིན་ཅིང་སྐྱེད་བར་བྱེད་པའི་བརྩི་ཏེ་ཨེར་ཏེ་ནི་ནོ་

མིན་ཏན།）。1721年逝世，终年七十四岁。

[ཀུན་དགའ་ཀུལ་མཚན།] 贡噶坚参（1182——1251）。西藏

佛教萨迦派第四祖。见སྐྱེད་པ་རྩི་ཏེ། 条。

[ཀུན་དགའ་སྒྲིང་པ།] 贡噶宁波(1092—1158),昆·贡却结

布之子。幼时随父学法,曾历游各地,广拜名师,遍学佛教显密二宗,又从香·贡巴瓦学得全付道果教授。

1111年任萨迦寺住持,后广收门徒,传习亲口宝敕与全付道果教授,使萨迦派的特征趋于鲜明,获“萨钦”(ས་ཆེན། 意为萨迦大师)称号,被尊为“萨迦五祖”中之第一祖。

[ཀུན་དགའ་འོད་ཟེར།] 贡噶沃色。清代蒙古地方一大翻译家,曾将全部藏文《甘珠尔》经译成蒙古文。生卒年月不详。

[ཀུན་གྱི་གནས།] 一切处。指一切痛苦之所在(ན་ཀ་འཆི་སྐྱེས་སྐྱུ་བསྐལ་ཀུན་གྱི་གནས།),即老、病、死为一切痛苦之因。

[ཀུན་འགོ།] 遍行。虚空,大自在,遍行烦恼(ཉེན་མངས་ཀུན་འགོ།);善道(ལམ་བཟང་།)。

[ཀུན་འགོའི་རྒྱ།] 遍行因。特指能够遍行于“一切污染法”的烦恼而言,如无明、邪见、疑等。六因之一,参看རྒྱ་རྒྱུ་གྲ་条。

[ཀུན་རྒྱ་འགོ་བཟུང་།] 五遍行:受(ཆར་བ།)、想(འདུ་ཤེས།)、思(སེམས་བ།)、触(རྟེན་བ།)、作意(ཡིད་བྱེད།)等五

心所，遍行于一切心（སེམས་ཀྱི་འཁོར་དུ་འགྲོ་བའམ་འབྱུང་བ།），故名遍行。

〔ཀུན་དུ་གཞིགས་པ།〕 1. 普见，佛的总名（སངས་རྒྱལ་གྱི་སྤྱི་ཐོབ་མཚན།）。2. 普见佛（སངས་རྒྱལ་གྱི་ཞེན་གྱི་མཚན།）。

〔ཀུན་དུ་བཟང་པོ།〕 1. 普贤菩萨。2. 本教用语，指报身、受用身（ཚངས་སྤྱོད།）。

〔ཀུན་བཏགས་པའི་མཚན་ཉིད།〕 遍计所执法性。为法相宗三法性之一。

〔ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་སྤྱོད་པ།〕 杂染品。一切有漏法总名。

〔ཀུན་བྱང་སྤྱོད་པ་གཉིས།〕 染净二品。杂染品（ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་སྤྱོད་པ།）和清净品（ཚམ་བྱང་སྤྱོད་པ།）。

〔ཀུན་འབྱུང་།〕 集。生痛苦之因，能遍生一切苦（སྤྱད་བཟུལ་གྱི་ཀུ་ལ་ཟེར་ཏི་སྤྱད་བཟུལ་ཀུན་འབྱུང་བ།）。佛教把人们产生现世痛苦的原因，看成是起源于人体本能的欲望，即无明、烦恼和一切作业等。这些是苦因，是多方面原因集合而成，人生痛苦，起源于此，故名ཀུན་འབྱུང་།。

〔ཀུན་འབྱུང་བདེན་པ།〕 集谛。四谛之一。བདེན་པ། 是真理的意思，汉文旧译作“谛”。佛教认为“苦”生于“集”，是一条真理，故名集谛。

〔ཀུན་སྦྱར།〕 结。束缚的意思，谓束缚众生，不得解脱，如

烦恼结(ཉེན་མངས་ཀུན་སྦྱར།)。

[ཀུན་སྦྱར་དབུ།] 九结。佛教认为束缚众生不得解脱的烦恼，

有九种，故名。即：随爱结 (རྟེན་སྤྲུལ་ཆགས་པའི་ཀུན་

སྦྱར།)、忿怒结 (ཁྲོ་བའི་ཀུན་སྦྱར།)、傲慢结 (ང་

ཀུལ་གྱི་ཀུན་སྦྱར།)、无明结 (མ་རིག་པའི་ཀུན་སྦྱར།)、

观结、(ལྟ་བའི་ཀུན་སྦྱར།)、持胜结 (མཆོག་ཏུ་འཛིན་པའི་

ཀུན་སྦྱར།)、疑虑结 (ཐེ་ཚཇ་གྱི་ཀུན་སྦྱར།)、嫉妒结

(སྐད་དྲི་གི་ཀུན་སྦྱར།)、吝啬结 (ལེན་ལྡན་ཀུན་སྦྱར།)。

[ཀུན་ཚོ་བ།] 世俗。世有隐覆真理之义，可毁坏之义。俗有

显现流世之义，显现顺于人情之义。世事即俗法，三界

之事法，悉具此二义，故名世俗。

[ཀུན་ཚོ་བ་གཉིས།] 二世俗。即真实世俗 (ཡང་དག་པའི་ཀུན་

ཚོ་བ།) 和邪误世俗 (ཁྲིག་པའི་ཀུན་ཚོ་བ།)。

[ཀུན་ཚོ་བ་པ།] 世俗法。能障蔽胜义 (རྟོན་དམ་པ་སྤྱི་བ་བར་བྱེད་

པའི་དོན) 之法。

[ཀུན་གཞི།] 一切之所依 (ཀུན་གྱི་གཞི།)；阿赖耶识 (ཀུན་

གཞི་རྣམ་ཤེས།)。为唯识宗八识中第八识。

[ཀུན་གཟིགས།] 普见。佛或大自在天 (ལངས་རྒྱལ་དང་དབང་

ལྷ་ཆེན་པོ) 的别称。

[ཀུན་རིག་པ།] 普遍了解，善巧者，有智者 (མཁས་པ།)。